

ჩვენი ჟურნალ-გაზეთების საქმე

1883 წელი

ორმოცდაათ წელიწადზე მეტია, რაც პირველი გაზეთი დაარსდა ქართულ ენაზე (სოლ. დოდაევის «ტფილისის უწყებანი» 1832 წ.). მას აქეთ ჩვენმა პერიოდულმა ლიტერატურამ, რასაკვირველია, ნაბიჯი წადგა წინ: გამოდიოდა «ცისკარი», «საქართველოს მოამბე», «მნათობი» და «კრებული», რომელთაც სხვა-და-სხვა გარემოებათა და საზოგადოების გულგრილობას ვერ გაუძლეს და ერთი მეორეზედ მიიცვალნენ. და დღეს ჩვენ დაგვრჩენია ორი გაზეთი და ორიც ჟურნალი.

თუ მივიღებთ მხედველობაში, ერთის მხრით, თითქმის ერთს მილლიონ ნახევარს მცხოვრებ ქართველებს და, მეორეს მხრით, ორმოცდაათი წლის არსებობას ჩვენი დროგამოშვებით ლიტერატურისას (ჟურნალისტიკას – რედ.) – ეს დიდი ნაბიჯი არ იქნება, ეს მხოლოდ ოთხი პერიოდულ გამოცემათა არსებობა დიდს წარმატებას არ გვიჩვენებს ქართულ მწერლობისას. ეს ნაბიჯი და ეს წარმატება კიდევ უფრო პატარად გვეჩვენება, თუ მოვიგონებთ, რომ ყველა ამ დროგამოშვებით გამოცემათა ხელის-მომწერლების რიცხვი, ერთად რომ შევკვცოთ, ორი ათასამდინაც არ მიაღწევს. მილლიონ ნახევარ ქართველებში ორი ათასიც რომ იყოს ჟურნალ-გაზეთების მკითხველი, დამეთანხმეთ, ეს დიდი ნუგეში არ არის!

რა არის ამის მიზეზი? რას უნდა მიეწეროს ამ გვარი კუს ნაბიჯით მსვლელობა ჩვენი დრო-გამოშვებით ლიტერატურისა? პირველი და უმთავრესი მიზეზი ამისი გახლავთ ის, რომელიც ფრთებს ჰკვეცს და აწუხებს მთელი რუსეთის პერიოდულ ლიტერატურას და განსაკუთრებით კი ჩვენსას – მივარდნილ ქვეყნისას და ხალხისას – ბეჭდვის კანონების სისასტიკეზე მოგახსენებთ, იმ კანონებზე, რომელსაც ემორჩილება ახლანდელი მწერლობა და რომლის წყალობითაც ამ მწერლობას მოსპობილი აქვს ყოველი გზა და სახსარი გაცხოველებისა, საზოგადოებაში ინტერესის აღძვრისა, ათასგვარ ცნობის-მოყვარეობის დაკმაყოფილებისა, თავისუფლად თავის აზრისა და შეხედულობის გამოთქმისა და სხვა და სხვა.

რა წარმატება უნდა მიეცეს პერიოდულ ლიტერატურას, რამ უნდა მიიზიდოს იმისაკენ მკითხველი საზოგადოება, როდესაც ეს საზოგადოება სხვა-და-სხვა გარემოებათა წყალობით

ვერ ჰპოულობს ამ ლიტერატურაში პასუხს თითქმის ვერც ერთს იმ უანგარიშო კითხვაზე და საგნებზე, რომელნიც დღე და ღამ იმას მოსვენებას არ აძლევენ, რომელიც იმის არსებით საჭიროებას შეადგენს და რომლის დაკმაყოფილებას ამ ლიტერატურაში ის ამაოდ ეძიებს? რათ დაუწყებს მკითხველი საზოგადოება გაზეთებსა და ჟურნალებს კითხვას, როდესაც, გარდა ზოგიერთ ახალ ამბებისა (ისიც ხშირად უმნიშვნელო ამბებისა), ვერაფერს ვერ ჰპოულობს ამ ჟურნალ-გაზეთებში?

და აკი არ კითხულობს, არ იწერს, და აქედამ წარმოსდგება, რომ ჩვენი ჟურნალ-გაზეთები საზოგადოდ ისე ღარიბები არიან, რომ იმ მხრითაც ვერ მოუხერხებიათ თავის მკითხველების დაკმაყოფილება, რა მხრითაც ახლანდელ მდგომარეობაშიაც შეეძლო დაკმაყოფილება, ნივთიერი ღონისძიება, ესე იგი ბევრი მკითხველი რომ ჰყოლოდათ. ეს ერთი. მეორე მიზეზი ჩვენი დრო-გამომწვევით ლიტერატურის სისუსტისა თვითონ ჩვენი დაწინაურებული საზოგადოებაა. აი, როგორ: ახლანდელ ჩვენ ჟურნალ-გაზეთების ხელისმომწერელთა სია რო გადაათვალიეროთ, ერთს მოვლენას შენიშნავთ: თითქმის ორი მესამედი ხელის-მომწერლებისა ისეთი პირები არიან, რომელთაც რუსული სრულიად არ იციან და ქართულსაც კი ჩათვლით ჰკითხულობენ. ესრედ-წოდებული ჩვენი განათლებული და დაწინაურებული საზოგადოება, რომელმაც რუსული იცის, ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს ათასში ერთი არ ჰკითხულობს; ის უფრო რუსულ გაზეთებსა და ჟურნალებს ეტანება. ქართულის კითხვა თითქო სათაკილოდ მიაჩნია.

– რას იტყვის ისეთს «დროება» ან «ივერიაო», – ამბობენ ეს ვაჟბატონები, – რომ რუსულ გაზეთებიდამ და ჟურნალებიდამ უფრო მალე და უკეთაც არ შევიტყოთო?

უკაცრავად ნუ ვიქნები და ამ სიტყვაში თქვენი უმეცრება სჩანს, ჩემო განათლებულო ქართველო კაცო! თამამად შემიდლიან მოგახსენო, რომ ყოველი ქართული ჟურნალი და გაზეთი, რაც უნდა უხეირო და სუსტი იყოს, იმას გეტყვის თქვენ და იმას შეგატყობინებს, რასაც ვერც ერთი რუსული და, საზოგადოდ, უცხო ქვეყნის გაზეთი და ჟურნალი ვერ გეტყვის და ვერ შეგატყობინებს: თქვენივე ქვეყნის მდგომარეობას, თქვენივე მოძმის ღვინისა და დარდს, ის გაგაცნობს თქვენს თავს, თქვენს ბედ-იღბალს, შეგატყობინებს – რა ჭირება და აწუხებს ქართველ ხალხს, რის დაკმაყოფილება უნდა იმას, ერთის სიტყვით, – რა აწუხებს და რა ალხინებს.

და თუ შენ მართლა ქართველი კაცი ხარ, თუ მართლა შენი ქვეყნისა და ერისათვის გული შეგტკივა – ყველა ამის შეტყობა და გაცნობა შენთვის აუცილებელ საჭიროებას უნდა შეადგენდეს. საუბედუროდ, თუმცა განათლებულს უძახი შენს თავს, მაგრამ ეს უბრალო ჭეშმარიტება კი არ გესმის. ერთს დიდს მიზეზს ჩვენი დრო-გამოშვებით მწერლობის სისუსტისას, უეჭველია, ის გარემოებაც შეადგენს, რომ ჩვენ არა გვაქვს ესრედ-წოდებული «საზოგადო ცხოვრება». ყველა თავის საკუთარ სოროში შემძვრალა და თავის ცხვირს იქით თუ ცხოვრებაა, არ ჰხედავს და არც დასდევს; საზოგადო ინტერესი რა არის, – არ ვიცით, საზოგადო საქმეებისათვის თითის განძრევა გვეძნელება; ცხოველი ცხოვრება, რომელიც უმთავრეს საზრდოს აძლევს ლიტერატურას, ჩვენს ქვეყანას ჯერ არ უგემებია და, რაღა თქმა უნდა, რომ ამ უფერულ და მკრთალ ცხოვრების სარკედ ჩვენ გვაქვს უფერული და მკრთალი დროგამოშვებითი მწერლობაც.

ყველა ამას გარდა, არის კიდევ ერთი გარემოება, რომელიც საგრძნობლად აბრკოლებს ჩვენი ჟურნალ-გაზეთების გავრცელებას და წარმატებას: უფოჩტობას, უგზოობას მოგახსენებთ. არა თუ სოფლის მცხოვრებნი, რომელნიც თფილისისა და ქუთაისის გუბერნიამი თითქმის სულ ქართველები არიან, მოკლებულნი არიან ჟურნალ-გაზეთების მიღების საშუალებას, არამედ იმ უწესობისა და ურიგობის გამო, რომელიც რკინის გზის სტანციებზე და ფოჩტებზე არსებობს, ეს საშუალება ამ სტანციებზე და ქალაქებშიაც კი გაძნელებულია.

– რად გამოვიწეროთ თქვენი გაზეთი, რად დავკარგოთ ტყუილად ფული, როდესაც სამ ნომერში ძლივს ერთი მოდისო! – ამისთანა წერილები ხშირად მოგვსვლია ჩვენ არა თუ სოფლის, ქალაქის ხელის-მომწერლისაგანაც. შემდეგში ჩვენ მოვილაპარაკებთ იმ ღონის-ძიებებზე, რომლითაც შესაძლებელია და მოსალოდნელი ჩვენი დრო-გამოშვებითი ლიტერატურის ცოტათი მაინც წარმატება და აღორძინება.

რა საშუალებით და ღონისძიებით შეიძლება ჩვენი დრო-გამოშვებითი ლიტერატურის გაცხოველება და აღორძინება? რა საშუალება არის საჭირო, რომ, ერთის მხრით, მკითხველმა საზოგადოებამ იპოვოს ამ ლიტერატურაში ის, რასაც ეძიებს და, მეორეს მხრით, თვითონ ამ დრო-გამოშვებით ლიტერატურამ შეიძინოს მკითხველი საზოგადოება?

ამ კითხვის პასუხი თითქმის მოხსენებულა ჩვენი გაზეთის წინანდელ ნომერში, სადაც ჩამოვთვალეთ ის მიზეზები, რომელნიც ჩვენს ახლანდელ დრო-გამოშვებით ლიტერატურის წარმატებას აბრკოლებენ. უნდა მოისპოს ის მიზეზები და, ცხადია, მაშინ მოისპობა ის შედეგიც – ლიტერატურის სისუსტე, – რომელიც დაბადებულია ხსენებულ მიზეზებისაგან.

პირველი ამ მიზეზთაგანი, რომელზედაც სჯა მთელ რუსეთის ლიტერატურას აქვს ახლა, რომელიც ჩვენთვისაც და რუსეთისათვისაც საერთო დამაბრკოლებელ მიზეზს შეადგენს, არის ბეჭდვის კანონების სისასტიკე... რუსული გაზეთები თითქმის ერთხმად თხოულობენ ამ კანონების შეცვლას და ისეთი წესის დადგენას, რომელიც ცოტათი მაინც შეღავათს მისცემს, ცოტათი უფრო მომეტებული თავისუფლებით აზრის გამოთქმის ღონისძიებას მიანიჭებს საზოგადოდ მწერლობას და განსაკუთრებით დრო-გამოშვებით მწერლობას. მართლაც, ყველა გრძნობს ბეჭდვის შესახებ ახლანდელ კანონების შეცვლის საჭიროებას; ყველანი მოუთმენლად მოელიან იმ დროს, როდესაც ეს გამოცვლილი ახალი კანონები ცოტათი მაინც შეამსუბუქებენ ახლანდელ ლიტერატურის გაჭირებულ მდგომარეობას.

მაგრამ საზოგადოებას აქ, გარდა თავის სურვილისა და ნატვრის გამოცხადებისა, არა შეუძლია-რა. ეს მართო უმაღლესს მთავრობაზედ არის დამოკიდებული. ამავე მთავრობაზედ არის აგრეთვე დამოკიდებული მოსპობა მეორე მიზეზისა, რომელიც აბრკოლებს დრო-გამოშვებით ლიტერატურის წარმატებას: ფორტის, გზების მხრით დაბრკოლებაზედ მოგახსენებთ. გადაუჭარბებლად შეგვიძლია ვთქვათ, ჩვენში რომ ისეთი სოფლის გზები და ფორტები იყოს გამართული, როგორც, ვთქვათ, გერმანიაში ან საფრანგეთში, ან პატარა შვეიცარიაში, მაშინ ჩვენებურ ჟურნალებსა და გაზეთებს ერთი-სამად თუ არა, უეჭველია, ერთიორად ახლანდელზე მომეტებული ღონის-ძიება, რომ თავის მდგომარეობა გაეკარგებინა და მკითხველის კანონიერი მოთხოვნილებაც დაეკმაყოფილებინა. მაგრამ არის ერთი ისეთი სხვა მიზეზი, რომელიც ამას წინად მოვიხსენეთ და რომლის მოსპობა საკუთრივ ჩვენზედ, ჩვენს საზოგადოებაზედ არის დამოკიდებული: ჩვენ ვამბობთ დაწინაურებულ და შეძლებულ საზოგადოებისაგან სამშობლო ლიტერატურისადმი უფრო მომეტებულ თანაგრძნობის და ხელის-მომართვის სურვილის გამოცხადებაზედ, ვიდრე დღემდინ ვხედავთ ამას ჩვენში.

საქმე იმაშია, რომ სანამ ჩვენი ლიტერატურა (ჟურნალ-გაზეთები – რედ.) ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ლიტერატურად ჩაითვლება, სანამ იმას მაგრად ფეხი არ გაუდგამს ხალხში,

სანამ მკვიდრი ფესვები არა აქვს, მანამ გარედამ, თანამგრძობთაგან, სამშობლო საქმის გულშემატკივართაგან ეჭირება დროებით დახმარება და ხელის მომართვა. ყველგან ასე ყოფილა და ჩვენშიაც ასე უნდა მოხდეს: თანამგრძობი პირნი უნდა ამოგვიჩინდნენ, რომელნიც თუ ნივთიერად, თუ გამხმევეებით, თუ რჩევით და თუ სხვა ათასის საშუალებით დაეხმარონ ჯერკიდევ ნორჩ, ფესვ-გაუმაგრებელს ჩვენს ლიტერატურასა. და როცა ის გამაგრდება, როცა დამწიფდება, მერე სხვის დახმარება საჭირო აღარ იქნება, მერე თვითონ ის დაეხმარება ათას გვარ ჩვენ საზოგადო საქმეების წარმატებასა და წინსვლას. საუბედუროდ, ამას ვერ ვხედავთ დღეს ჩვენში. პირიქით, ბევრი ქართველთაგან, რომელთაც განათლებულს ეძახიან და რომელთაც, მაშასადამე, უნდა ესმოდეთ სამშობლო ლიტერატურის მნიშვნელობა, თითქოს მტრულის თვალით შესცქერიან ქართულ მწერლობას, იმის სისუსტე თითქოს ახარებთ იმათ. სამწუხარო მოვლენაა ეს მოვლენა ახლანდელს ჩვენს საზოგადო ცხოვრებაში და, სანამ ეს არ მოისპობა, მანამ არა თუ დრო-გამოშვებით ლიტერატურის აღორძინებას და აპყვავებას, არც ერთ ჩვენი საერო საქმის წარმატებას არ უნდა მოველოდეთ.

მაგრამ, ღვთით, თან-და-თან ვატყობთ ნიშნებს ამ სამწუხარო მოვლენის მოსპობისას, თან-და-თან ნაკლებად ვხედავთ ისეთ ქართველს, რომელსაც თავის ქვეყნისა და ერის საზოგადო საქმეების დაბრკოლება ახარებდეს და შემდეგში, იმედია, ამ გვარ პირთ კიდევ უფრო ნაკლებად შევხვდებით. აი, ეს არის უმთავრესი საშუალებანი ჩვენი დრო-გამოშვებით ლიტერატურის წარმატებისათვის, საშუალებანი, რომელნიც დღეს, ამ ჟამად დაგვეხმარებიან ჩვენ და ხელს მოუმართავენ ამ ლიტერატურის გაძლიერებას თუ არა, ცოტათი წინ წაწევას მაინც. დღეს ესეც ვიკმაროთ.

დაიბეჭდა გაზეთ «დროებაში», №32-33, ხელმოუწერლად..